УДК 37.017.4

Марта Лабач

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

КОНТРАПУНКТИ ВИХОВНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються головні, найбільш актуальні аспекти виховного навчання, яке в умовах сьогоднішньої духовної кризи в суспільстві набуває все більшого значення. Акцентується на виховних ідеях українських педагогів, які ставили в пряму залежність процеси виховання і навчання, віддаючи перевагу першому.

Ключові слова: контрапункт, виховне навчання, ламінальне суспільство, виховний ідеал, кордоцентризм, дигітальна культура.

Теперішнє суспільство знаходиться зараз у такому періоді, що його сучасна постмодерна наука визначає як ламінальний. Поняття ламінальність означає стан перебування між або поміж, від латинського limen – поріг. (4, с.236). Спостерігаємо, що протягом останніх 20-30 років відбулися кардинальні зміни не лише на карті Європи, а й у свідомості європейця. Щодо України, то ці зміни викликані, по-перше, бурхливими суспільно-політичними процесами, а, по-друге, надшвидким розвитком дигітальної культури – тобто, культури, опосередкованої і трансформованої електронно-обчислювальними технологіями, широким доступом до інтернет-ресурсів тощо. Звичайно, маємо перед собою надскладне завдання – у час зміни морально-етичних орієнтирів, викликаних потужним розвитком також і ринкових відносин у суспільстві, не випустити зі своїх рук тих важелів, механізмів, які мали б допомогти у вихованні високодуховного громадянина України – і це в той час, коли загальний рівень духовності в суспільстві падає.

Видатний філософ сучасності Сергій Кримський визначає все XX століття як «антисофійне». Може надто трагічно, але правдиво характеризує теперішній стан нашого суспільства й Стефанія Андрусів: «Закінчилося двадцяте століття і друге тисячоліття від Різдва Христового. У цій часовій перспективі існування українства взагалі й української культури зокрема – це життя на межі смерті: боротьба, протистояння, виживання, умирання, воскресіння, відродження. Тобто існування як безнастанна турбота про збереження власної самототожності» (2, с.8). Безперечно, цю «самототожність» мусять розуміти й усвідомлювати наші вихованці, бо саме вони й будуть її творцями. Саме їм, у першу чергу, треба б розуміти сентенцію відомого швейцарського історика культури, філолога Жана Старобінського: «Історія – за мною, у мені, історія існує під ім'ям культури або ж під ім'ям злободенних вимог» (цит. за 2, с.8).

Актуальність нашої теми посилюється ще й тим, що останнім часом філософська наука порушує проблему «позаетичного знання» (С.Кримський), наголошуючи, що вона загострюється саме в епоху науково-технічної революції: «Сучасна історія засвідчила, що досягнення науки в руках реакційних сил можуть обернутися на шкоду суспільству, зводитися до продукування варварських засобів глобального знищення, перекреслювати гуманістичні перспективи майбутнього. Таке використання науки руйнує цілісність культури, відчужує людські цілі наукового пізнання і зводить його до контркультурних форм апології машинного начала цивілізації» (5, с.34). Отже, новітні реалії дають небувалі виклики сучасній педагогічній науці і хто як не викладач вищої школи мусить укріплювати, а подекуди й зводити будівлю високоморальної особистості, котра, може, буде завтра в тій науці працювати.

Крім того, у XX столітті значного поширення набула «антропологіна криза» (С.Аверинцев), яка ще більше ускладнює ці проблеми, бо «зачіпає зв'язок батьків і дітей, наступність поколінь, психологічну можливість батькам – практикувати свій авторитет, а

спадкоємцям – приймати пропоновані цим авторитетом цінності» (1,с.17). При такому ослабленні важливої ланки сімейного виховання значну частину відповідальності за молоду людину може і повинна взяти на себе вища школа.

Актуалізуючи проблему виховного навчання мусимо окреслити й поняття «контрапункт» щодо цієї проблеми. Цей термін належить до теоретичних понять у музичній науці й означає буквально: «нота проти ноти», а ширше – «те ж, що й поліфонія – певний тип багатоголосся, який характеризується поєднанням розвинених і осмислених контрастних мелодій» (6, с.919). Ми ж будемо вживати його в такому значенні: головні складові виховного навчання, важливі моменти, акценти і кульмінаційні точки в цьому процесі.

Говорячи про актуалізацію ідеї виховного навчання, безперечно, підкреслюємо, що ідея ця колись уже звучала і навіть була в підмурівку української освіти. Хочемо покликатися на думку відомого польського педагога Йозефа Тішнера, котрий казав: «Коли людина чи народ опиняється на роздоріжжі, потрібно повертатися до своїх витоків, до джерел». Вважаємо, що тут доцільно провести таку паралель: коли в 20-х роках XX століття перед українською культурою постало питання про шляхи майбутнього розвитку і з цього приводу розгорнулася широкомасштабна дискусія 1925-28 р.р., започаткована Миколою Хвильовим, то лідер гурту неокласиків Микола Зеров висунув гасло «Ad fonts!» («До джерел!»). Він мав на увазі джерела класичної літературної традиції з потужною школою літературної творчості минулого, високою освіченістю письменника і поетичною технікою. Отже, й ми мусимо собі в цьому випадку закликати на допомогу славних українських педагогів, які допоможуть нам повернутися до наших джерел.

До цього змушує ще й те, що в сучасній педагогічній літературі щораз частіше надибуємо думки, з якими категорично не можемо погодитися. Так, одна із авторів, розглядаючи проблеми сучасної вищої школи щодо виховання студентів, на жаль, в абсолютно позитивному контексті посилається на таку думку своїх російських колег: «Саме ринок праці висуває як вимогу **активну поведінкову модель повсякденності**. Заради власного виживання треба виробити **егоцентричний світогляд**, що змінює співвідношення «я-суспільство», пристосувавши його до завдань формування індивідуальної біографії як частини **духовного світу** студентства» (виділено нами – М.Л.) (3). Схоже, авторка (педагог!педагог?) не задумується на тим, що поняття «егоцентричний світогляд» і «духовний світ» знаходяться взагалі в різних площинах і несумісні в принципі. І саме тому – «Ad fotes!».

Отже, в українській педагогічній традиції віддавна усталилася думка про те, що весь процес навчання є виховним, тобто, виховання і навчання – нероздільні. Узагалі-то термін «виховне навчання» належить Памфілу Юркевичу – видатному українському педагогові. Він сам мав велику педагогічну практику – філософ, педагог, професор Київської духовної академії, професор філософії Московського університету, стояв біля витоків російської філософської думки. Досить сказати, що учнем П.Юркевича в Москві був російський філософ Володимир Соловйов (працював у сфері релігійної філософії) та не менш видатний історик Володимир Ключевський (їхні праці стали доступними лише в кінці XX століття). Памфіл Юркевич очолив кафедру філософії в Московському університеті тоді, коли в світських освітніх закладах тільки-но дозволили викладати філософію. Факт, що серед російських філософів не знайшлося відповідного рівня вченого говорить сам про себе. Із 1869 довший час наш співвітчизник був деканом історико-філологічного факультету Московського університету, володів усіма секретами педагогічної майстерності – в спогадах сучасників знаходимо масу свідчень про його надзвичайні лекції.

Звернімося до головних засад і контрапунктів виховного навчання Памфіла Юркевича.

По-перше, пріоритет він надавав усе-таки вихованню, зокрема, підкреслював: «Виховання надає вихованцеві найкращі риси, навчання – правильні знання. Виховання належить до діяльного стану вихованця, навчання – до споглядального. Але при тому, без

сумніву, що як навчання може мати виховний вплив, тому що поданням знань воно напружує і скеровує сили вихованця, так і виховання сприяє навчанню, підготовляючи для нього благодатний і достатньо оброблений грунт. **І доки навчання не буде поставлено в сувору й повну залежність від виховання** (виділено нами – М.Л.), як сіяння зерна від підживлення і обробітку грунту, доти скарги на аморальність, яка ніби поширюється з поширенням знань, матимуть підстави… навчання як надання знань, котрі до деякої міри байдужі стосовно моральної суті людини, лише вдосконалює мистецтво досягти повсякденних життєвих цілей, таке навчання залишає моральні сили без усякої культури: добра воля залишається доброю, зіпсута – зіпсутою… Навчання, яке перебуває в суворій і повній залежності від виховання, від морального верховенства, від дбання про чистоту серця, від зміцнення і ушляхетнення характеру, є найкращий і найдосконаліший орган для розкриття усіх добрих сил, які становлять людську особистість» (8,с.39). Оскільки більшість сучасних педагогів, коли мова заходить про виховання через навчання, здебільшого пов'язують цей процес зі змістом навчання, тобто, із тим, що викладається, про що, простіше кажучи мова, на занятті (а це далеко не повне уявлення про виховне навчання), то ми хочемо акцентувати увагу, власне, на окремих важливих моментах, контрапунктах проблеми.

На перше місце вчений ставить виховання вміння вчитися, яке дасть певну якість навчання (якщо звернутися до документів Вищої школи, то термін «якість навчання» ми там досить часто побачимо). У зв'язку з цим П.Юркевич використовує також поняття «формальна освіта», сутність якої полягає в тому, що мають удосконалюватися пізнавальні здібності того, хто вчиться, на який предмет вони не були б спрямовані. Звичайно, пізнавальні здібності починають розвиватися ще в школі, але вища школа має створити умови для їх подальшого розвитку. А далі педагог підкреслює, що особливо актуально нині – навчати вчитися наших вихованців, а не просто давати певну суму знань. Він використовує поняття «зразка» і каже: «Усвідомлення зразків є набутком, що досягається правильною формальною освітою. Коли вихованець усвідомив певне співвідношення думок як зразкове, досконале й найкраще, то в ньому відбувається усвідомлення обов'язку наближатися до цього зразка і здійснювати його у своїх розумових працях» (8, с.142). Тут розуміється, що «не кількість відомостей, не обширність знань, а їх якість і спосіб, або порядок подання мають особливу вартість у вихованні» (6, с.142), тобто, те, що ми намагаємося зараз виховати у своїх учнях і що є настійною вимогою часу – навчити вчити, а не просто дати певну суму знань.

Отже, основними цінностями формальної освіти є «якісне і ґрунтовне мислення, розумова самодіяльність і здатність до розумової праці. Перші дві риси належать думкам, останні тому, хто має думки. Ясність чи ясне усвідомлення і ґрунтовність стосуються питань: що? і чому? Самодіяльність і розумова праця стосуються питань: хто? І наскільки? Знання, які не творять розумових навиків в означених чотирьох відношеннях, **не можуть** входити в коло виховного навчання» (8, с.142-143).

Далі П.Юркевич порушує питання ясності мислення, ґрунтовності мислення, творчості мислення, навиків до розумової праці та говорить про те, що саме навчання повинно «рівномірно вдосконалювати всі пізнавальні здібності».

Наступна дуже важлива теза вченого: навчання має формувати особистість вихованця. І тут педагог відводить першу роль, як він каже, «гуманним» наукам (гуманітарним), наприклад, історії, культурі, літературі і, відповідно, в першу чергу, наголошує на змісті самого навчання. «Жодну добру дію, яка прославила великі історичні особи, не можна розглядати байдуже. Вихованець звикає вважати добро і доброчесність частиною долі людства, живою силою, творчою, організуючою, а не правилом чи сухою вимогою. Тому що загальним змістом цих наук є розмаїто одкровення морального, естетичного й релігійного життя людського духу» (8, с.154).

Склалася думка, і цілком справедливо, що гуманітарні науки, мають найбільший виховний вплив, зокрема, історія України, історія української культури, філософія тощо,

бо містять цей виховний потенціал у самому своєму змісті. Так, історія України, подаючи правдиві факти нашої історії, донедавна замовчуваної і перекручуваної, безперечно, формує свідоме ставлення студента до проблем розвитку нашого народу, пропонує в образі видатних і прославлених політиків, митців, державних і культурних діячів матеріал для проектування виховного ідеалу, що його мав би наслідувати студент. Філософія вчить студентів замислюватися над сенсом власного буття, формує гуманістичний світогляд, виховує толерантність і моральні риси. Ну а таку головну складову особистості, як самосвідомість «може виховати лишень власна культура, яка при вихованні окремих особистостей має створити основу для їхнього духовного життя» (7, с.5).

Важливою є, особливо в наших умовах вищого технічного закладу, вказівка П.Юркевича на величезну роль взагалі **кожної науки** (виділено нами – М.Л.) у вихованні особистості: «Кожна наука має цінність як посібник до якогось ремесла, поки вона не дає зауважити або відчути, що за зовнішнім наявним світом є світ вищий, духовний, світ світла й істини. Кожна наука втрачає цей найнижчий ремісничий характер, коли вона розвиває у вихованцеві здатність до засвоєння ідеальної сторони життя, витончує його погляд до краси й гармонії і пробуджує у ньому безкорисливу любов до істини, пізнання якої є першим моральним обов'язком і основою всіх інших моральних вимог» (8, с.154).

Прищепити розуміння краси і гармонії світу, що підкоряються вищим законам буття, захоплення ними може і повинен у ВНЗ технічного профілю викладач фундаментальних і технічних дисциплін. Він, власне, як спеціаліст найкраще ті закони знає. Тобто, сам зміст предметів цього циклу дає можливість проникнути в логіку законів буття людини і природи. З іншого боку, в таких курсах вивчаються видатні персоналії – люди, які внесли значний вклад у розпрацювання цих законів. Вони, як правило, були високоосвіченими не лише в своїй галузі, являють собою найчастіше зразки всебічних духовно багатих неординарних особистостей. Наведемо кілька прикладів.

Цього року наукова громадськість світу відзначає 120-річчя від Дня народження Михайла Кравчука. Учений з ликом Христа, Син Неба, Поет німого числа, лицар математики – це лише кілька образів-перифразів, якими називають його. «Моя любов – Україна і математика» - таке було життєве кредо великого вченого. М.Боголюбов – ще один видатний Учений Муж-українець – називав Михайла Кравчука найталановитішим алгебраїстом нашого століття. Математики знають, які видатні відкриття зробив цей великий українець, а нині хотілося б підкреслити, що він є могутньою фігурою, яка засвідчує моральні високості людського духу, всі можливі християнські чесноти, є великим патріотом України і зразком педагога з Великої літери. Він мав надзвичайно широкий науковий світогляд, величезну ерудицію, здібність аналізувати складні питання філософії, природознавства, історії, культури.

Математики всього світу знають терміни: «моменти Кравчука», «формули Кравчука», «многочлени Кравчука», «осцилятори Кравчука». А в 2001 році науковець зі США І.Качановський, провівши велику пошукову роботу, зробив висновок, що Михайло Кравчук стоїть біля витоків винаходу першого електронного комп'ютера. Вільно володів кількома мовами (французька, німецька, італійська, російська, польська) , вивчати які почав ще вдома – його мама знала ці всі мови. Не зайве підкреслити, що саме зараз, коли наша молодь подорожує світом, може вчитися за кордоном і спілкується зі своїми ровесниками з різних країн, а також повинна б поглиблювати знання з професійних дисциплін, читаючи наукову літературу іноземними мовами, такий приклад є гідним наслідування.

Українська мова, якою М.Кравчук писав наукові статті, виступав із найвищих трибун математичних форумів – прекрасний зразок українського науково-методичного стилю. Математична термінологія, яку творив учений – окреме велике питання для дослідження.

Наш великий земляк доклався й до організації кількох математичних кафедр у Київських вищих навчальних закладах, сам читав прекрасні захопливі лекції, які відвідували й не математики (математикою він умів захопити будь-кого); співпрацював із

Українським науково-дослідним інститутом педагогіки, часто виступав із науково-популярними лекціями перед учнями та вчителями, студентами, друкувався не лише в науковій, але й у популярній пресі, знаходив для всього час, аби показати всім красу математики, висвітлити ті чи інші світоглядні питання.

М.Кравчук щедро віддавав свої знання молодим науковцям, допомагав молодим ученим прокласти свій шлях у науці: він опікувався М.Боголюбовим, Архипом Люлькою та іншими.

Очевидно, через незвичайну популярність М.Кравчука серед молоді та й у науковому світі взагалі, через те, що він був свідомим українцем, його не оминула доля цілого покоління, що його свідомо і методично знищувала тодішня влада в тюрмах і таборах: вчений був репресований, отримав вирок – 20 років тюремного ув'язнення - і відправлений на Колиму, згодом у Магадан і Хабаровський край, де й помер 9 березня 1942 року.

Яскравим зразком вченого, педагога, всебічно розвиненої й обдарованої особистості, українця-партіота, життя і наукова діяльність якого також можуть бути прикладом для наслідування, є видатний математик Мирон Зарицький. Зацікавлення вченого були дуже широкі: природничі науки, світова література, філософія, поезія. Ще навчаючись у Відні, він слухав лекції з природознавства та філософії іменитих європейських учених, а у Віденській опері не пропускав жодної вистави (через це часто жив впроголодь, бо всі гроші витрачав на книги й театр). Любив перекладати з різних мов (вільно володів польською, німецькою, російською, а математичні статті писав ще й англійською,французькою, італійською та іспанською мовами!), переклав навіть деякі розділи поеми О.Пушкіна «Єгеній Онєгін».

Учений вмів захопити своєю наукою будь-кого, бо знав, як показати внутрішню і зовнішню красу математичних конструкцій. Через те його й називали «поетом формул», а ще тому, що розумів науку як захопливий натхненний творчий процес, від якого дослідник отримує радість, що нею вчений так щедро ділився зі своїми учнями. Відомий улюблений вислів Мирона Зарицького: «Ніхто не знає, що математичні теорії – це комбінації репрезентованих символами понять, що захоплюють математика своєю красою так, як захоплюють кожного з нас гармонійні комбінації форм, закріплені в кам'яних брилах творів архітектури… Кого не манить краса ні мистецтво, хто живе вбогим духовним життям, той нічого не дасть математиці». Ця думка прозвучала у доповіді глибокого філософського змісту «Правда, краса, математика», яку тоді ще молодий учений виголосив на ювілеї математично-природничо-лікарської секції Наукового товариства імені Т.Шевченка у 1927 р.(9).

Уся діяльність вченого як педагога, його друковані праці слугують прикладом високої відповідальності та наукової порядності та педантизму: будучи відомим у Європі вченим, він опублікував усього 60 праць з різних галузей математики (як на теперішні виміри, не дуже багато), бо ставився до себе надзвичайно критично й вимогливо. Увійшов до історії науки і як знавець старогрецької математики, філософії й астрономії. Відкривав своїм вихованцям, крім краси математики, ще й красу зоряного неба як свідчення гармонійних законів розвитку космосу.

М.Зарицький був патріотом-українцем, головною мрією життя якого була Українська держава, а тому коли наш народ отримав шанс на здобуття державності, вступив до лав Українських січових стрільців, у липні 1919 року разом із УГА переходить Збруч і лише важка хвороба (тиф) змушує його повернутися до Львова. Відданий українській патріотичній ідеї, він і єдину дочку так само виховав: Катерина Зарицька була відомою діячкою ОУН – голова підпільного Українського Червоного Хреста, особиста зв'язкова командира УПА Романа Шухевича, вона багато років була ув'язнена в польських а згодом і радянських тюрмах, в сибірських таборах.

Прикладом потужного виховного заряду може бути й життя та діяльність й іншого українського вченого світової слави Івана Горбачевського – галичанина, який народився

на Тернопіллі і був одним із перших удостоєний звання академіка при уряді Михайла Грушевського. Ми можемо пишатися, що наш земляк – біолог, хімік, медик, який працював у галузі медичної хімії, токсикології, судової медицини, епідеміології, був добре відомий у Європі, мав високі вчені титули: доктор медичних наук, декан медичного факультету Карлового університету в Празі (згодом був і його ректором), член санітарної Ради Чеського королівства, член Найвищої Ради здоров'я Австро-Угорщини у Відні, член Ради технічних досліджень у Відні, дійсний таємний радник, перший міністр здоров'я Австро-Угорщини, дійсний член Академії Наук України. У 1921-23 р. р. був професором і ректором Українського університету в Празі; тоді ж разом із Іваном Пулюєм – ще одним нашим ученим-подвижником – організував «українську» громаду в Празі, створив фонд допомоги студентам. Це був час, коли до Чехо-Словацької Республіки (так тоді називалася теперішня Чеська Республіка) прибуло багато емігрантів з уже радянської України, які не могли співпрацювати з режимом і рятувалися від репресій. Чехи вважають І.Горбачевського своїм ученим (в деяких чеських енциклопедіях зазначено, що він був чеським ученим українського походження), а ми, звичайно, своїм, але ім'я І. Горбачевського належить також науці світовій. Свої наукові праці, підручники («Неорганічна хімія», «Органічна хімія», «Фізіологічна хімія») вчений писав одночасно українською та чеською мовами, відповідно, він зробив значний внесок у формування й створення української хімічної термінології.

Є спогади про Івана Горбачевського, з яких він постає дуже доброю, інтелігентною, благородною людиною; ті, хто його знали, свідчать: він завжди підкреслював, що є українцем. Як будь-який інтелігент був людиною різнобічних широких зацікавлень: любив літературу і мистецтво, був знайомий із композитором Олександром Барвінським, відомим українським етнографом Володимиром Гнатюком, приятелював із видатними вченими, державними і громадськими діячами, листувався з Лесею Українкою. Цікавий факт: у І.Горбачевського в Каїрі, у Єгипті, був родич Й.Білінський, аптекар. Виявляється, за рекомендаціями І.Горбачевського, він допомагав із лікуванням у Гелуані (місто біля Каїра) Лесі Українці, Соломії Крушельницькій та відомому нашому історику Дмитрові Яворницькому (10).

Без усякого сумніву, Іван Якович Горбачевський є символом ученого-патріота, який понад усе цінував ідеали гуманізму і любив Україну.

Прикладом беззастережного служіння Україні є життя Миколи Боголюбова – засновника теоретичної та математичної фізики, росіянина за національністю, який любив Україну, здобув тут освіту, сформувався як учений. Треба сказати, що батько його був священиком і відомим свого часу філософом – саме він у своїй родині виховав дітей в атмосфері поваги й любові до землі, яка годувала родину Боголюбових.

«Наука — головна і єдина мета в моєму житті» — таке було життєве кредо М.Боголюбова, а життя самого вченого – це взірець відданості й служіння науці. Надзвичайно талановитий, він у віці 13 років уже був учасником наукового математичного семінару академіка Д.Граве, досяг найбільших висот у науці, започаткував відомі в усьому світі наукові школи теоретичної фізики й математичної фізики (його іменем названо в наш час Інститут теоретичної фізики АН України).

В усіх документах він писав, що за національністю - українець, безмежно любив і добре знав поезію Тараса Шевченка, не зрікся свого українства навіть тоді, коли в Україні в 30-х рр. розгорнулися репресії проти української інтелігенції.

Ще один зразок подвижницької праці для України – життя видатного математика, який займався алгеброю і теорією чисел, активно творив українську математичну термінологію Миколи Чайковського, котрий був сином славного батька – письменника, адвоката й політичного діяча Андрія Чайковського. Певна річ, якщо зростаєш у сім'ї, глава якої є засновником і головою «Просвіти», диригує хором «Бережанський Боян», в домі якого бувають Іван Франко, Осип Маковей, композитор Денис Січинський, якщо твоїм учителем у гімназії є Богдан Лепкий і відомий мовознавець Іван Зілинський (обоє пізніше

стали професорами Краківського університету), то вбираєш і всотуєш у себе дух високої моральності й патріотизму і вони стають безперечним дороговказом на все життя. «Я змалечку жив серед книг. Вони стали для мене свого роду святістю», - писав М.Чайковський. І він мав на увазі не тільки українську книгу, але й німецьку, польську, російську. Чи є святістю книги зараз для теперішнього молодого покоління? Так, але для дуже незначної його частини.

М.Чайковський, як і всі українські науковці його покоління, активно творив українську математичну термінологію. У 1910 р. вийшов друком «Словар чужих слів» , у якому понад тисяча термінів належать йому. В 30-х роках учений був співавтором «Українського термінологічно-фразеологічного математичного словника». А ось просто геніальна думка вченого: «Говорити широко про вагу й потребу української наукової термінології – річ цілком зайва. Легко прийти до переконання, що добра й одноцільна наукова термінологія необхідна для існування національної культури так само, як одноцільна літературна мова та одноцільний правопис. Що більше: можна з деяким правом твердити, що для розвитку нашої науки термінологічна справа багато важніша» (11). Зайве казати, наскільки важлива ця ідея нині.

У 1918 р. Гетьманський уряд України заснував у Камя'нці-Подільському український університет, для викладання в якому був запрошений і М.Чайковський. Він був другим, хто читав тут лекції українською мовою (перший - уже згадуваний Михайло Кравчук). Повітовий комісар ЗУНР у Кам'янці-Буській, адміністратор в українській хоровій капелі Олександра Кошиця – це все про математика Миколу Чайковського. Важливий момент: У 1919 році разом із капелою відомий уже тоді математик побував у концертній подорожі по Європі: в Чехо-Словаччині, Швейцарії, Франції, Бельгії, Англії, Німеччині, Австрії. Тоді в Європі вже була українська еміграція, у Празі, наприклад, жили Пулюй та Іван Горбачевський, з якими М.Чайковський був знайомий, але він як патріот України навіть думки про те, аби залишитися за кордоном, не допускав.

У 1929 р. вчений переїздить до Одеси, працює в Інституті народної освіти, тут ж в 1933 р. був засуджений і ув’язнений на 10 років за сфабрикованою справою «УВО» (Українська військова організація). Реабілітований у 1956р., повертається до Львова, викладає як доцент а згодом професор, досліджує роль математики в естетичному вихованні учнів (маємо працю М.Чайковського «Краса в математиці»).

Як бачимо, вибудоване за цілком природньою логікою українського патріотизму, життя М.Чайковського – непересічний приклад жертовного служіння своїй Батьківщині.

Всесвітньовідомий конструктор авіаційних двигунів, один із основоположників теорії повітряно-реактивних двигунів, академік з характерним українським прізвищем Архип Люлька, живучи в Москві все життя, «українськість» свою всюди і завжди підкреслював. Йому допоміг «знайти» себе в науці й техніці Михайло Кравчук, який опікувався позбавленим батьківської опіки талановитим хлопцем, як власним сином. Ця іскра християнської любові освітила все подальше життя хлопця і він, живучи й працюючи в Москві, допомагав завжди своїм землякам, чим міг. Серце вченого завжди належало Україні: він пам’ятав свою землю, говорив по-українськи із земляками, передплачував українську періодику, а на стіні робочого кабінету висів портрет Тараса Шевченка. Як і його вчитель – академік Михайло Кравчук – Архип Люлька ніколи не відмовляв у допомозі тим, хто її потребував. Є свідчення, що він навіть дав значну суму грошей дочці репресованого академіка, аби вона могла придбати власну квартиру – чи не приклад милосердя й альтруїзму?

Отже, як бачимо, і зміст навчальних дисциплін (не тільки гуманітарних), і видатні постаті науки, яких так багато в українській культурі, дають, практично, необмежені можливості для виховного навчання, ідеї щодо якого знаходимо, до речі, не лише в П.Юркевича. Софія Русова, Григорій Ващенко, Василь Сухомлинський, Омелян Вишневський – ось далеко не повний перелік педагогів, які активно розпрацьовували цю педагогічну концепцію. Усі вони, без винятку, в різний спосіб наголошували також на

величезній ролі вчителя в освітніх процесах. Зважаючи на те, що до вищої школи приходить нове покоління молодих педагогів, які мають доволі деформоване, як виявляється, уявлення про те, що являє собою процес «ціннісного сходження особистості» (вже згадувалося про «егоцентричний світогляд», що його закликають формувати такі «педагоги»), цей контрапункт виховного навчання в жодному разі не можна оминути. Відоме Франкове «Вчителем школа стоїть» вбирає в себе чи не всі аспекти, пов'язані з цією проблемою,і, безперечно, саме від вчителя як центральної фігури навчально-виховного процесу залежить успіх, власне, й «ціннісного сходження особистості» у стінах вищої школи. А саме в наших «джерелах» знайдемо цілі міріади думок-перлів про те, яким повинен бути педагог, як от: «Це мусить бути надзвичайної моральної краси людина, що безпосередньо своїми переконаннями, всім своїм поводженням повинна впливати на своїх учнів… Учитель повинен бути не якимсь ремісником, а апостолом правди і науки, який має перед собою не лише матеріальну нагороду за працю, а й велике гуманне завдання» (Софія Русова); «Вихователь повинен у власному серці мати *людяності* настільки, щоб осягти все справжнє, добре й прекрасне в навколишніх подіях і особах і годувати цією найдосконалішою їжею дух вихованця» (П.Юркевич). Лише такий педагог-вихователь здатний зробити життєвим переконанням своїх вихованців думку про те, що «розум - вершина, а серце - коріння духовного життя» людини (П.Юркевич). Тут слід говорити, зокрема, про «філософію серця», кордоцентризм Памфіла Юркевича.

«Золоту» щодо цінності думку висловив відомий богослов і священик протоєрей Олександр Мень. Він уважав, що вступники на педагогічні спеціальності вищих навчальних закладів мусять мати такий же конкурс, як ті, хто вступає до консерваторії або в інші мистецькі навчальні заклади. Подібний конкурс мав би виявити педагогічні здібності вступників, їхні моральні засади, здатність любити вихованця, вміння спілкуватися з ним і ще цілий ряд рис, які не пошкодять будь-кому, а для педагога просто вкрай необхідні як професійні.

Без жодного сумніву, добрий педагог мусить гарно говорити, повинен мати досконале мовлення: бездоганне щодо дотримання мовленнєвих норм, а також багате щодо словникового запасу. Це тема окремої розмови, але як контрапункт виховного навчання вважаємо за потрібне його означити. Крім того, за браком місця, не зупиняємося на таких вкрай важливих моментах, як манера поведінки педагога, естетика його зовнішнього вигляду тощо.

Отже, як бачимо, проблема виховного навчання надзвичайно актуальна й зараз, хоча запропонована була дуже давно. Вона мусить бути адаптована до сучасних умов з урахуванням особливостей навчально-виховного процесу, але має й великі перспективи, а отже, буде розпросторена в майбутнє і ніколи не втратить актуальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. Софія-Логос. – К.: Дух і літера, 2004. – 640 с.
2. Андрусів Стефанія. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років XX ст. – Тернопіль: Джура, 2000. – 340с.
3. Білогур Влада. Внутрішні чинники змін світоглядних орієнтацій сучасних студентів.// Освіта України. – 2012. – №4. – с.62-68.
4. Кримський Сергій. Культурні виміри науки // Кримський Сергій. Ранкові роздуми. – К.: Майстерня Білецьких, 2009. – 120с.
5. Шевчук Валерій. Загублена українська культура за тисячу років. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 74с.
6. Юркевич Памфіл. Курс загальної педагогіки з додатками. – Львів:Логос, 2004. – 256 с.
7. Енциклопедія постмодернізму. – К.:Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. - 504с.
8. Музыкальная энциклопедия. В 6 томах.Т.2 – М.: Советская энциклопедия, 1974. – 958 с.
9.http://vilne.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=379:zarickiy&catid=8:almanah&Itemid=5
10. http://www.people.su/ua/29811
11. http://golossokal.com.ua/gytjevi-istorii/profesor-mikola-chajkovskij-zhittyevij-shlyax.html